CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL
DOMNUL NICHOLAS EMILIOU
prezentate la 2 februarie 2023[1]

Cauza C-543/21

Verband Sozialer Wettbewerb eV
împotriva
famila-Handelsmarkt Kiel GmbH & Co. KG

[cerere de decizie preliminară formulată de Bundesgerichtshof (Curtea Federală de Justiție, Germania)]

„Trimitere preliminară – Preț de vânzare – Băuturi și iaurturi vândute în recipiente returnabile pentru care se percepe o garanție rambursabilă – Legislație națională care impune comercianților să indice valoarea garanției separat de prețul produsului în sine și care interzice indicarea valorii totale”

I. Introducere

1. Atunci când cumpărați apă de băut vândută într-o sticlă returnabilă la un preț indicat ca fiind, de exemplu, „1 euro plus 0,25 euro garanție”, din care garanția de 25 de cenți este rambursabilă la restituirea sticlei, cât vă costă de fapt această apă de băut?

2. Pe scurt, această întrebare se află în centrul prezentei cauze.

3. Verband Sozialer Wettbewerb eV (denumită în continuare „reclamanta”) a considerat că famila-Handelsmarkt Kiel GmbH & Co. KG (denumită în continuare „pârâta”) a acționat ilegal atunci când a indicat ca preț pentru băuturi și iaurturi vândute în recipiente returnabile o sumă care *nu* includea garanția (a cărei valoare era de asemenea indicată în anunțul publicitar, dar separat). Astfel, reclamanta a introdus o acțiune în încetare împotriva pârâtei, solicitând plata unei sume forfetare cu titlu de rambursare a cheltuielilor efectuate cu punerea în întârziere.

4. Această acțiune a fost admisă în primă instanță, dar respinsă în apel. Bundesgerichtshof (Curtea Federală de Justiție, Germania), instanța de trimitere, care a fost sesizată cu recurs, ridică problema interpretării noțiunii de „preț de vânzare” în sensul articolului 2 litera (a) din Directiva 98/6/CE[2] și, mai precis, dacă noțiunea respectivă acoperă o garanție care trebuie plătită pentru sticle sau borcane returnabile în care se vând produse precum băuturi sau iaurturi. Dacă valoarea garanției trebuie considerată ca făcând parte din „prețul de vânzare”, instanța de trimitere ridică

[1] Limba originală: engleza.

[2] Directiva Parlamentului European și a Consiliului din 16 februarie 1998 privind protecția consumatorului prin indicarea prețurilor produselor oferite consumatorilor (JO 1998, L 80, p. 27, Ediție specială, 15/vol. 4, p. 206).

problema dacă o reglementare națională care interzice indicarea valorii totale (compusă din prețul produsului în sine și garanția pentru recipient) poate fi considerată ca fiind o dispoziție mai favorabilă în ceea ce privește informarea consumatorilor despre prețuri și capacitatea lor de a le compara în sensul articolului 10 din Directiva 98/6. În cazul unui răspuns afirmativ, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă o asemenea dispoziție generează o situație în care consumatorii sunt privați de o informație semnificativă (despre prețul total) și contravine, așadar, în orice caz, armonizării complete realizate de Directiva 2005/29/CE[3].

II. Cadrul juridic

A. Dreptul Uniunii Europene

5. Scopul Directivei 98/6, potrivit articolului 1 din cuprinsul său, este „acela de a specifica indicarea prețului de vânzare și a prețului pe unitate de măsură în cazul produselor oferite de comercianți consumatorilor pentru o mai bună informare a consumatorilor și pentru a facilita compararea prețurilor”.

6. În conformitate cu articolul 2 litera (a) din Directiva 98/6, „«preț de vânzare» înseamnă prețul final al unei unități din produs sau al unei cantități date din produs, inclusiv TVA și toate celelalte taxe”.

7. Potrivit articolului 3 alineatul (1) din aceeași directivă, „[p]rețul de vânzare și prețul unitar se indică pentru toate produsele menționate la articolul 1, indicarea prețului unitar fiind supusă dispozițiilor articolului 5 [care prevede excepții de la obligația de a indica prețul unitar]. Nu este nevoie să se indice prețul unitar dacă acesta este identic cu prețul de vânzare”.

8. În temeiul articolului 3 alineatul (4), „orice reclamă care menționează prețul de vânzare al produselor menționate la articolul 1 trebuie să indice și prețul unitar sub rezerva articolului 5”.

9. Articolul 10 din Directiva 98/6 prevede că această directivă „nu împiedică statele membre să adopte sau să mențină dispoziții mai favorabile și în ceea ce privește informarea consumatorilor și compararea prețurilor, fără a aduce atingere obligațiilor care le revin în conformitate cu tratatul”.

B. Dreptul național

10. Din decizia de trimitere reiese că prima teză a alineatului (1) al articolului 1 din Preisangabenverordnung (Regulamentul german privind indicarea prețurilor, denumit în continuare „PAngV”) prevede că orice persoană care, cu titlu comercial sau profesional sau în orice altă calitate în mod obișnuit, oferă produse sau servicii consumatorilor sau care, în calitate de vânzător, face publicitate cu indicarea prețurilor, care este adresată consumatorilor finali, indică prețul care trebuie plătit, inclusiv taxa pe valoarea adăugată și orice alte elemente ale prețului (prețurile totale). Din decizia de trimitere reiese de asemenea că, potrivit articolului 1

[3] Directiva Parlamentului European și a Consiliului din 11 mai 2005 privind practicile comerciale neloiale ale întreprinderilor de pe piața internă față de consumatori și de modificare a Directivei 84/450/CEE a Consiliului, a Directivelor 97/7/CE, 98/27/CE și 2002/65/CE ale Parlamentului European și ale Consiliului și a Regulamentului (CE) nr. 2006/2004 al Parlamentului European și al Consiliului (JO 2005, L 149, p. 22, Ediție specială, 15/vol. 14, p. 260).

alineatul (4) din PAngV, în cazul în care, pe lângă prețul produsului, este cerută și o garanție rambursabilă, valoarea acesteia se indică alături de prețul produsului, fără a le combina într-o sumă totală.

III. Situația de fapt, procedura națională și întrebările preliminare

11. Pârâta comercializează produse alimentare. Într-un pliant, aceasta a făcut publicitate pentru băuturi în sticle din sticlă și iaurturi în borcane, aceste sticle și borcane fiind returnabile în schimbul unei garanții plătite pentru ele la momentul cumpărării. Garanția nu era inclusă în prețurile prezentate, ci era evidențiată în indicația suplimentară „plus […] euro garanție”. Reclamanta, o asociație care protejează interesul membrilor săi în materie de respectare a dreptului concurenței, apreciază că acest lucru este inadmisibil din cauza nemenționării unui preț total și formulează o acțiune în încetare împotriva pârâtei, solicitând plata unei sume forfetare cu titlu de rambursare a cheltuielilor de punere în întârziere.

12. Landgericht (Tribunalul Regional, Germania) a statuat împotriva pârâtei. Instanța de apel a respins însă acțiunea.

13. Din decizia de trimitere reiese că instanța de al doilea grad de jurisdicție a ridicat problema dacă prima teză a alineatului (1) al articolului 1 din PAngV trebuie interpretată în continuare în sensul că prețul total trebuie să includă garanția, adăugând că acțiunea reclamantei oricum nu poate fi admisă, din moment ce articolul 1 alineatul (4) din PAngV prevede o excepție (de la obligația de a indica prețul total) atunci când se percepe o garanție rambursabilă. Instanța de al doilea grad de jurisdicție a considerat totodată că, deși această dispoziție este contrară dreptului Uniunii, ea este în vigoare și astfel condamnarea pârâtei ar fi incompatibilă cu principiile statului de drept, în condițiile în care ea s-a conformat dispoziției respective.

14. Prin intermediul recursului formulat la Bundesgerichtshof (Curtea Federală de Justiție), instanța de trimitere, reclamanta solicită confirmarea hotărârii pronunțate în primă instanță.

15. Instanța de trimitere observă că prima teză a alineatului (1) al articolului 1 din PAngV constituie o reglementare a comportamentului pe piață în sensul articolului 3a din Gesetz gegen den unlauteren Wettbewerb (Legea germană privind combaterea concurenței neloiale, denumită în continuare „UWG”). În măsura în care obligă operatorii economici să indice prețurile „totale” care includ taxa pe valoarea adăugată (TVA), dispoziția menționată se întemeiază, potrivit instanței de trimitere, pe articolul 1, pe articolul 2 litera (a), pe articolul 3 și pe articolul 4 alineatul (1) din Directiva 98/6. Astfel, problema dacă pârâta a încălcat prima teză a alineatului (1) al articolului 1 din PAngV depinde de interpretarea dispozițiilor de mai sus ale acestei directive și în special de aspectul dacă o garanție care trebuie plătită la cumpărarea de produse în sticle sau în borcane returnabile trebuie să fie conținută în prețul de vânzare în sensul articolului 2 litera (a) din Directiva 98/6.

16. Observând că un răspuns afirmativ la această întrebare s-ar opune, în principiu, dispoziției naționale prevăzute la articolul 1 alineatul (4) din PAngV, instanța de trimitere arată că aceasta din urmă ar putea fi totuși menținută dacă ar fi considerată o dispoziție mai favorabilă în ceea ce privește informarea consumatorilor și compararea prețurilor, pe care statele membre sunt autorizate să o adopte în temeiul articolului 10 din Directiva 98/6. Instanța de trimitere ridică

însă problema dacă dispoziția națională contravine în orice caz Directivei 2005/29, care a realizat o armonizare completă și se opune adoptării de dispoziții naționale chiar și atunci când acestea sunt mai favorabile consumatorilor.

17. În aceste condiții, Bundesgerichtshof (Curtea Federală de Justiție) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) Noțiunea de «preț de vânzare», în înțelesul articolului 2 litera (a) din [Directiva 98/6], trebuie interpretată în sensul că include valoarea garanției pe care consumatorul este obligat să o plătească la cumpărarea de produse îmbuteliate în sticle sau în borcane returnabile?

În cazul unui răspuns afirmativ la prima întrebare:

2) Articolul 10 din [Directiva 98/6] autorizează statele membre să mențină o dispoziție derogatorie de la articolul 3 alineatele (1) și (4) coroborat cu articolul 2 litera (a) din [Directiva 98/6], precum cea prevăzută la articolul 1 alineatul (4) din [PAngV], care prevede că, în cazul în care, pe lângă prețul unui produs, trebuie plătită și o garanție rambursabilă, valoarea acesteia trebuie să fie indicată alături de prețul produsului, fără a le combina într-o sumă totală, sau logica armonizării complete prevăzute de [Directiva 2005/29] se opune acestei abordări?”

18. Reclamanta, pârâta, guvernul german, precum și Comisia Europeană au depus observații scrise. Aceste părți au prezentat și observații orale în ședința care a avut loc la 19 octombrie 2022.

IV. Analiză

19. Vom începe analiza noastră cu observații introductive privind scopul și contextul mai larg ale sistemelor de restituire a garanției (A). Vom prezenta apoi argumentele care, în opinia noastră, conduc la concluzia că noțiunea de „preț de vânzare”, în sensul specific al articolului 2 litera (a) din Directiva 98/6, trebuie interpretată în sensul că *nu* include o garanție rambursabilă pe care consumatorul este obligat să o plătească la cumpărarea de produse vândute în recipiente returnabile (B). Această concluzie face ca a doua întrebare preliminară să fie lipsită de relevanță. Totuși, în ipoteza în care Curtea nu va adopta propunerea noastră referitoare la prima întrebare, vom prezenta motivele pentru care am adoptat poziția potrivit căreia o dispoziție națională precum articolul 1 alineatul (4) din PAngV trebuie considerată ca fiind o dispoziție mai favorabilă în ceea ce privește informarea consumatorilor și compararea prețurilor în sensul articolului 10 din Directiva 98/6, a cărei menținere nu este exclusă de armonizarea completă realizată prin Directiva 2005/29 (C).

A. Observații introductive referitoare la sistemele de restituire a garanției

20. Din decizia de trimitere reiese că băuturile și iaurturile în discuție în litigiul principal se vând în recipiente din sticlă returnabile pentru care se percepe o garanție. Această garanție se rambursează la returnarea recipientelor.

21. În general, sistemele de restituire a garanției constituie instrumente prin care consumatorii sunt stimulați să returneze recipientele după golirea lor, în vederea utilizării ulterioare sau a reciclării lor, în loc să le arunce pur și simplu [4].

22. Desigur că acest instrument de economie circulară nu este nou. Baza de date a OCDE privind instrumentele de politică în domeniul mediului menționează, drept cel mai vechi exemplu identificat, sistemul irlandez din 1799 care încuraja returnarea recipientelor de apă carbogazoasă, iar aceeași bază de date conține ca cel mai vechi sistem înregistrat Oregon bottle bill (Legea statului Oregon privind sticlele) din 1971 [5].

23. În cadrul acestei baze de date, un sistem de restituire a garanției a fost definit ca un sistem care prevede „o sumă adăugată prețului unui produs potențial poluant” care se rambursează „atunci când se evită poluarea prin returnarea produselor sau a ambalajelor lor” [6].

24. Trebuie subliniat în continuare că, fiind posibile deșeuri, recipientele sunt supuse reglementării Uniunii care cuprindea, anterior, Directiva 85/339/CEE privind recipienții pentru lichide destinate consumului uman [7] și, în prezent, Directiva privind ambalajele și deșeurile de ambalaje [8] sau Directiva privind produsele din plastic de unică folosință [9]. Întrucât aceste directive fac referire la sistemele de restituire a garanției (sau de garanție-returnare) ca instrumente posibile pe care statele membre le pot utiliza pentru a-și îndeplini obligațiile definite în contextul respectiv, ele recunosc implicit capacitatea sistemelor menționate de a contribui în mod efectiv la minimizarea efectelor deșeurilor asupra mediului [10]. Același lucru a fost admis în mod expres în al treisprezecelea considerent al Directivei 91/157/CEE a Consiliului privind bateriile și acumulatorii care conțin anumite substanțe periculoase [11].

[4] A se vedea în acest sens Hotărârea din 14 decembrie 2004, Comisia/Germania (C-463/01, EU:C:2004:797, punctul 76), și considerentul (4) al Directivei (UE) 2018/852 a Parlamentului European și a Consiliului din 30 mai 2018 de modificare a Directivei 94/62/CE privind ambalajele și deșeurile de ambalaje (JO 2018, L 150, p. 141) (denumită în continuare „Directiva 2018/852”). Pentru o prezentare generală, a se vedea *A European Refunding Scheme for Drinks Containers*, European Parliament, 2011, p. 12 și următoarele, și, mai recent și referitor în mod specific la materiale plastice, *Environment Ministers' commitments on plastics. National-level visions, actions and plans announced at the 2022 OECD Council at Ministerial Level (MCM)*, iunie 2022, ENV/EPOC(2022)14.

[5] Policy Instruments for Environment, OECD, Database, 2017, p. 8.

[6] *Ibidem*. După cum precizează această sursă, sistemele de restituire a garanției nu vizează doar recipientele pentru băuturi, ci pot include și alte obiecte precum acumulatorii cu plumb acid sau anvelopele uzate.

[7] Directiva Consiliului din 27 iunie 1985 privind recipienții pentru lichide destinate consumului uman (JO 1985, L 176, p. 18), abrogată prin Directiva 94/62/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 20 decembrie 1994 privind ambalajele și deșeurile de ambalaje (JO 1994, L 365, p. 10, Ediție specială, 13/vol. 14, p. 238) (denumită în continuare „Directiva privind ambalajele și deșeurile de ambalaje”).

[8] Directiva privind ambalajele și deșeurile de ambalaje, astfel cum a fost modificată prin Directiva 2018/852 menționată la nota de subsol 4 de mai sus.

[9] Directiva (UE) 2019/904 a Parlamentului European și a Consiliului din 5 iunie 2019 privind reducerea impactului anumitor produse din plastic asupra mediului (JO 2019, L 155, p. 1).

[10] A se vedea în special considerentele (7), (8) și (10), precum și articolul 5 alineatul (2) din Directiva 85/339 a Consiliului, menționată la nota de subsol 7 de mai sus, articolul 5 alineatul (1) litera (a) din Directiva privind ambalajele și deșeurile de ambalaje, menționată la nota de subsol 7 de mai sus, cu modificările ulterioare, și articolul 9 alineatul (1) al treilea paragraf litera (a) din Directiva privind produsele din plastic de unică folosință, menționată la nota de subsol 9 de mai sus.

[11] Directiva Consiliului din 18 martie 1991 privind bateriile și acumulatorii care conțin anumite substanțe periculoase (JO 1991, L 78, p. 38, Ediție specială, 13/vol. 10, p. 54), abrogată prin Directiva 2006/66/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 6 septembrie 2006 privind bateriile și acumulatorii și deșeurile de baterii și acumulatori și de abrogare a Directivei 91/157/CEE (JO 2006, L 266, p. 1, Ediție specială, 13/vol. 53, p. 215).

25. Totuși, atunci când instituie sisteme de restituire a garanției, statele membre trebuie să aibă în vedere cerințele care decurg, *inter alia*, din normele privind libera circulație a mărfurilor. În acest context, anumite aspecte ale sistemelor danez și german au fost considerate în trecut incompatibile cu cerințele respective [12].

26. Având în vedere aceste elemente ale unui context mai larg, reiese din dosar că articolul 1 alineatul (4) din PAngV, care este în discuție în litigiul principal, a fost introdus în anul 1997 pentru a se încuraja un sistem de recipiente reutilizabile și reciclabile (și pentru a se asigura o comparabilitate mai bună a prețurilor atunci când se plătește o garanție rambursabilă). Instanța de trimitere arată că acest lucru a avut loc ca reacție la hotărârea sa „Flaschenpfand I” din 1993. Din câte înțelegem, în hotărârea respectivă, instanța de trimitere a statuat că publicitatea făcută băuturilor răcoritoare vândute în sticle sub garanție, fără ca garanția să fie menționată și fără ca prețul total să fie indicat, este incompatibilă cu PAngV [13].

27. Amintim că articolul 1 alineatul (4) din PAngV impune comercianților obligația de a indica prețul produsului în sine *și* valoarea garanției, atunci când se plătește o garanție, interzicând totodată indicarea sumei totale.

28. Astfel, vom aborda acum prima întrebare preliminară în vederea examinării aspectului dacă, pe lângă faptul că constituie un stimulent pentru participarea la efortul de reciclare și de reutilizare, garanția percepută pentru recipientele de băuturi și alimente trebuie considerată ca făcând parte din „prețul de vânzare” în sensul articolului 2 litera (a) din Directiva 98/6. În cazul unui răspuns afirmativ, valoarea garanției trebuie să fie încorporată în prețul de vânzare, care, potrivit articolului 3 alineatul (1) din Directiva 98/6, trebuie să fie indicat, împreună cu prețul unitar, în cazul produselor vândute consumatorilor. O asemenea concluzie ar fi valabilă și pentru orice reclamă care menționează „prețul de vânzare”, chestiune care intră sub incidența articolului 3 alineatul (4) din această directivă.

B. O garanție percepută pentru recipientele returnabile de băuturi și de iaurturi face parte din „prețul de vânzare”?

29. Potrivit articolului 2 litera (a) din Directiva 98/6, „«preț de vânzare» înseamnă prețul final al unei unități din produs sau al unei cantități date din produs, inclusiv TVA și toate celelalte taxe”. Examinarea modului de redactare a acestei prevederi (1), interpretată din perspectiva obiectivelor specifice urmărite de Directiva 98/6 (2), precum și a obiectivelor de mediu vizate de alte instrumente din dreptul Uniunii (3), ne determină să concluzionăm că valoarea garanției nu poate fi considerată ca făcând parte din „prețul de vânzare” în sensul dispoziției respective.

[12] Hotărârea din 20 septembrie 1988, Comisia/Danemarca (302/86, EU:C:1988:421), Hotărârea din 14 decembrie 2004, Radlberger Getränkegesellschaft și S. Spitz (C-309/02, EU:C:2004:799), și Hotărârea din 14 decembrie 2004, Comisia/Germania (C-463/01, EU:C:2004:797). De asemenea, într-un context de legislație națională și de practică legate de un sistem de restituire a garanției, Hotărârea din 9 iunie 2021, Dansk Erhverv/Comisia (T-47/19, EU:T:2021:331), se referă la legalitatea Deciziei C(2018) 6315 final a Comisiei din 4 octombrie 2018 privind ajutorul de stat SA.44865 (2016/FC) – Germania – Presupus ajutor în favoarea unor magazine de băuturi situate la frontiera germană, care face obiectul unui recurs în cauza pendinte, cauza C-508/21 P.

[13] BGH 14 octombrie 1993, I ZR 218/91 (această hotărâre este disponibilă la adresa https://research.wolterskluwer-online.de/document/bdbc1eba-d26c-4ffc-915c-2a5b764acf6b).

1. Cu privire la modul de redactare a articolului 2 litera (a) din Directiva 98/6

30. Vom arăta în continuare că o garanție percepută pentru anumite recipiente care trebuie rambursată clientului la returnarea recipientului nu constituie o „taxă” (a). Vom aborda apoi caracteristicile suplimentare atribuite de Curte noțiunii de „preț de vânzare” atunci când a prezentat elementele care intră în sfera acestei noțiuni ca fiind în principiu elemente inevitabile care constituie contraprestația pecuniară pentru achiziționarea produsului în cauză (b).

a) Garanția în discuție nu este o „taxă”.

31. Observăm mai întâi că garanția în discuție nu poate fi considerată o „taxă”, care este menționată în mod expres la articolul 2 litera (a) din Directiva 98/6 ca fiind un element care trebuie inclus în „prețul de vânzare”.

32. Motivul este pur și simplu acela că încasările aferente unei taxe constituie în mod normal o sursă de venituri publice fără să existe furnizarea unei contraprestații. Or, niciuna dintre aceste caracteristici nu este prezentă în cazul unei garanții precum cea în discuție în litigiul principal.

33. Sub rezerva verificării de către instanța de trimitere, s-ar părea că încasările obținute din colectarea garanțiilor în discuție în litigiul principal nu au ajuns niciodată la trezoreria publică. Mai mult, după cum se va arăta mai detaliat în continuare, garanția poate fi considerată o contraprestație efectuată pentru recipient, fiind percepută cu înțelegerea că va fi rambursată la returnarea sa.

34. Mai precis, se pare că ține de natura însăși a garanției în discuție în litigiul principal (precum și a unor garanții similare în general) faptul că – chiar la momentul perceperii sale – vânzătorul (sau chiar o categorie mai largă de comercianți) își asumă obligația de a accepta returnarea recipientului pentru care a fost percepută garanția și de a rambursa clientului (sau, în fapt, oricărei persoane care returnează recipientul) valoarea garanției. În această privință, guvernul german a arătat că obligația comercianților de a accepta restituirea recipientului și de a rambursa garanția nu este limitată în timp.

35. Pentru motivele prezentate, considerăm că garanția în discuție nu poate fi considerată o „taxă”.

36. Cu aceste clarificări, vom aborda precizările făcute de Curte în contextul articolului 2 litera (a) din Directiva 98/6 pe care le-am menționat deja mai sus și care urmăresc să se stabilească dacă un anumit element al prețului poate fi considerat „final”.

b) Garanția în discuție este un element final al prețului?

37. În afară de includerea în mod expres a taxelor în noțiunea de „preț de vânzare”, astfel cum figurează la articolul 2 litera (a) din Directiva 98/6, această directivă nu conține nicio indicație suplimentară cu privire la conținutul exact al noțiunii respective, în afară de faptul că prețul de vânzare este „prețul final”.

38. Atunci când a interpretat acești termeni în cauza Citroën Commerce [14], o cauză amplu comentată de părțile din prezenta procedură, Curtea a statuat, la punctul 37 din această hotărâre, că „[f]iind un preț final, prețul de vânzare trebuie în mod necesar să includă elementele inevitabile și previzibile ale prețului, elemente care sunt în mod obligatoriu suportate de consumator și care constituie contraprestația pecuniară a achiziționării produsului în cauză”.

39. În speță, cumpărătorul a trebuit să suporte cheltuielile aferente transportului unui vehicul cumpărat de la producător la vânzător, pe lângă prețul de achiziție care era indicat în anunțul publicitar. Acest anunț publicitar indica de asemenea cheltuielile aferente transportului, dar, precum în cauza principală, cheltuielile respective au fost indicate separat. În acest context, Curtea a subliniat că consumatorul era într-adevăr obligat să suporte cheltuielile în cauză, care, spre deosebire în special de eventualele costuri de livrare a vehiculului la locul ales de consumator, erau inevitabile și previzibile [15]. Pe baza elementelor menționate, Curtea a concluzionat că ele ar fi trebuit să fie incluse în prețul de vânzare a vehiculului, iar nu indicate separat [16].

40. Pentru a aprecia dacă aceeași concluzie poate fi reținută în privința unei garanții rambursabile, vom aplica criteriul stabilit de Curte la punctul 37 din Hotărârea Citroën Commerce, amintit la punctul 38 de mai sus, care, la o analiză mai atentă, pare să includă două criterii principale care permit să se stabilească dacă un anumit cost trebuie considerat ca făcând parte din prețul „final” și, astfel, din prețul „de vânzare”: acesta trebuie (i) să constituie o contraprestație pecuniară pentru achiziționarea produsului în cauză și (ii) să fie inevitabil, întrucât este în mod necesar și previzibil suportat de consumator.

i) Garanția în discuție este o contraprestație pecuniară pentru achiziționarea produsului în cauză?

41. În primul rând, considerăm că nu există nicio îndoială că o garanție precum cea în discuție are un caracter *pecuniar*.

42. În al doilea rând, sub rezerva dreptului național respectiv, se pare că, între cumpărarea produsului și returnarea recipientului, consumatorul dobândește dreptul de proprietate nu doar asupra produsului, ci și asupra recipientului și, în principiu, poate să dispună în mod liber de acesta. În această privință, deși suntem de acord cu opinia pârâtei și a guvernului german potrivit căreia achiziționarea recipientului nu este scopul principal al cumpărării și că consumatorul nu are niciun interes special cu privire la acesta, considerăm că achiziția accesorie menționată nu poate fi evitată întrucât recipientul și produsul vândut în acesta formează un întreg, după cum susțin în esență reclamanta și Comisia.

43. Totuși, se pare că, sub rezerva dreptului național relevant, atunci când consumatorul „returnează” recipientul, iar comerciantul „rambursează” garanția, ceea ce se întâmplă din punct de vedere juridic este că comerciantul cumpără (înapoi) recipientul, după cum este obligat în mod necondiționat să procedeze. În plus, obligația respectivă nu poate fi limitată la recipientele

[14] Hotărârea din 7 iulie 2016, Citroën Commerce (C-476/14, EU:C:2016:527) (denumită în continuare „Hotărârea Citroën Commerce”).

[15] În acest mod, Curtea a intenționat, fără îndoială, să facă distincția între aceste cheltuieli inevitabile și prețul unor eventuale servicii opționale. Astfel de servicii opționale au fost în discuție în cauza Vueling Airlines, la care a făcut trimitere Curtea. A se vedea Hotărârea Citroën Commerce (punctele 38-40), precum și Hotărârea din 18 septembrie 2014, Vueling Airlines (C-487/12, EU:C:2014:2232, punctul 37) (denumită în continuare „Hotărârea Vueling Airlines”).

[16] Hotărârea Citroën Commerce, punctul 41. Din câte înțelegem, date fiind particularitățile cauzei, a fost necesară examinarea de către Curte a ultimului element al criteriului enunțat la punctul 37 din hotărâre, astfel cum a fost amintit la punctul 38 din prezentele concluzii, cu privire la aspectul dacă costul în discuție constituie contraprestația pecuniară pentru achiziționarea produsului în cauză.

produselor cumpărate de la acest comerciant concret. Obligația de a „rambursa” garanția pare astfel să fie o obligație de cumpărare a recipientelor prezentate comerciantului în schimbul prețului care este stabilit prin lege sau în alt fel.

44. Se poate susține, așadar, că, spre deosebire de ceea ce se întâmplă cu ambalajele atunci când nu se utilizează o garanție, aplicarea unui sistem de restituire a garanției transformă ambalajele în produse de sine stătătoare, cu valoare economică autonomă, care se poate distinge de valoarea economică a conținutului lor.

45. Aceste considerații pot suscita argumentul potrivit căruia recipientele nu constituie „produse oferite de comercianți consumatorilor”, în sensul articolului 1 din Directiva 98/6, cărora li se aplică „prețul de vânzare” în conformitate cu articolul 2 litera (a) din directiva respectivă[17]. Aceasta ar conduce apoi la concluzia că garanția nu poate fi considerată un element al „prețului de vânzare” în sensul directivei menționate, întrucât nu este o contraprestație pentru achiziționarea *produsului în cauză*, ci mai degrabă o contraprestație pentru achiziționarea accesorie a *recipientului*.

46. Or, pe lângă faptul că este oarecum greoaie, această construcție intelectuală nu se potrivește prea bine cu simplul fapt, deja amintit, că achiziționarea recipientelor nu poate fi disociată de cea a produselor conținute în ele, atât pentru motive de ordin practic evidente, cât și, sub rezerva unei eventuale legislații naționale specifice, din punct de vedere juridic. Pentru aceste motive, apreciem că o garanție trebuie considerată o parte a contraprestației pecuniare pentru achiziționarea produselor care sunt oferite de comercianți consumatorilor în sensul Directivei 98/6.

47. Totuși, rămâne să se stabilească dacă cheltuielile aferente unei garanții trebuie să fie considerate „inevitabile”.

ii) Garanția în discuție este un element inevitabil al prețului?

48. Au existat multe discuții între părțile din prezenta procedură cu privire la aspectul dacă o garanție poate fi considerată o parte inevitabilă a prețului. Aceste discuții au gravitat în esență în jurul dilemei generate de natura ambiguă a garanției, care, la momentul cumpărării, *este obligatoriu* să fie plătită de consumator, chiar dacă poate fi rambursată ulterior la returnarea recipientului.

49. Reclamanta și Comisia susțin că momentul relevant trebuie să fie momentul cumpărării, întrucât la momentul respectiv consumatorul trebuie să plătească suma totală pentru achiziționarea produsului în cauză. Mai mult, Comisia a prezentat mai multe ipoteze în care recipientul nu se restituie, ceea ce înseamnă că nu se solicită rambursarea valorii garanției. Mai precis, Comisia a făcut referire la o situație în care un turist poate să cumpere un asemenea produs, iar apoi să părăsească teritoriul național, pierzând astfel posibilitatea de a recupera garanția. Ea a mai arătat că recipientul poate fi pierdut sau stricat ori chiar faptul că consumatorul poate decide pur și simplu să îl păstreze și să îl utilizeze în alte scopuri, precum păstrarea gemurilor făcute acasă.

[17] Amintim că, potrivit articolului 1 din Directiva 98/6, scopul acestei directive este „acela de a specifica indicarea *prețului de vânzare* și a prețului pe unitate de măsură *în cazul produselor oferite de comercianți consumatorilor* pentru o mai bună informare a consumatorilor și pentru a facilita compararea prețurilor”. Sublinierea noastră.

50. În opinia noastră, în mod întemeiat Comisia sugerează că unele dintre recipientele sub garanție pot să înceapă o altă viață, ca să spunem așa, sau pot fi deviate în alt mod de pe traiectoria către reutilizarea sau reciclarea (imediată) căreia îi erau destinate. Desigur, se poate întâmpla ca cineva să decidă să nu returneze anumite recipiente (iar astfel renunță la posibilitatea de a recupera garanția), fie că este vorba de borcane din sticlă, pe care intenționează să le utilizeze pentru gem de căpșuni de casă, fie de recipiente din aluminiu, inițial umplute cu bere, pe care cineva le poate păstra ca o amintire dragă de la un festival de muzică din sezonul estival. De asemenea, este posibil să călătorim ocazional în afara țării, uitând sau pur și simplu neavând timp să returnăm un recipient sub garanție sau putem să scăpăm și să spargem din greșeală o sticlă din sticlă care putea fi returnată și utilizată din nou, lucru care, din păcate, nu se va mai întâmpla.

51. Susținem însă că acestea nu sunt situațiile *tipice* care sunt asociate cu soarta recipientelor sub garanție după golirea lor. În această privință, guvernul german a arătat în ședință că, în anul 2019, 96 % din recipientele din plastic sub garanție au fost returnate [18], ceea ce demonstrează, cel puțin în ceea ce privește statul membru în cauză, o puternică tendință din partea consumatorilor de a participa la efortul de reutilizare și de reciclare (indiferent care ar fi alternativele „concurente”, de exemplu aruncarea recipientelor respective, păstrarea lor pentru utilizare în scopuri practice sau pentru motive sentimentale, stricarea lor din greșeală sau uitarea de ele în totalitate). Se pare astfel că, în marea majoritate a cazurilor, cheltuielile aferente unei garanții sunt, *in fine*, evitate.

52. Mai mult, independent de procentul exact de returnare a recipientelor, considerăm că cel mai important în prezentul context este faptul că, în principiu, garanția *poate* să fie rambursată și *trebuie* să fie rambursată.

53. Situația unei garanții rambursabile diferă în mod fundamental de situația cheltuielilor aferente transportului unui vehicul, precum în cauza Citroën Commerce, în care criteriul privind „caracterul inevitabil” pare să fi avut un rol decisiv.

54. Poate că acesta este motivul pentru care o mare parte a discuțiilor din prezenta cauză au gravitat în jurul aspectului dacă cheltuielile aferente garanției rambursabile pot sau nu să fie evitate. Totuși, în contextul prezentei cauze, discuția prin care se urmărește să se determine care dintre cele două momente posibile (achiziționarea produsului sau returnarea recipientului) este mai relevant pentru o astfel de apreciere riscă să devină oarecum circulară. Criteriul privind „caracterul inevitabil” al costului a fost util în contextul cauzei Citroën Commerce, permițând Curții, în opinia noastră, să sublinieze că cheltuielile de transport în discuție nu sunt aferente unui serviciu *opțional* ales de consumator [19]. Totuși, aceste noțiuni sunt mai puțin utile în împrejurările din speță, care considerăm că pot fi apreciate în mod eficient prin intermediul noțiunii de caracter „final” al prețului, ce caracterizează „prețul de vânzare” în sensul articolului 2 litera (a) din Directiva 98/6 și care figurează expres în dispoziția menționată.

[18] Observăm că o rată de returnare de 98,5 % a sticlelor reutilizabile este menționată în *Awareness and Exchange of Best Practices on the Implementation and Enforcement of the Essential Requirements for Packaging and Packaging Waste, Final Report*, Comisia Europeană, DG ENV, 3 august 2011, p. 80, punctul 5.1.2 (disponibil la adresa https://ec.europa.eu/environment/pdf/waste/packaging/packaging_final_report.pdf).

[19] A se vedea punctul 39 și nota de subsol 15 de mai sus. Amintim că, în Hotărârea Citroen Commerce, Curtea a făcut trimitere la hotărârea sa anterioară Vueling Airlines, în care a făcut distincție între, pe de o parte, elementele inevitabile și previzibile incluse în prețul serviciului aerian care trebuie specificate ca elemente ale prețului final și, pe de altă parte, suplimentele de preț aferente unor servicii care nu sunt nici obligatorii, nici necesare pentru serviciul aerian propriu-zis (precum transportul bagajelor), în sensul articolului 23 alineatul (1) din Regulamentul (CE) nr. 1008/2008 al Parlamentului European și al Consiliului din 24 septembrie 2008 privind normele comune pentru operarea serviciilor aeriene în Comunitate (JO 2008, L 293, p. 3).

55. În opinia noastră, ceea ce definește sistemul de restituire a garanției este faptul că garanția constituie un element al prețului care poate (și este posibil să fie efectiv destinat) să fie rambursat consumatorului. Aceasta modifică în mod destul de radical situația în ceea ce privește aspectul dacă prețul plătit de consumator este final comparativ cu situația în care nu se aplică un sistem de restituire a garanției. Altfel spus, după cum susțin în principiu pârâta și guvernul german, faptul că garanția poate fi foarte bine un element inevitabil al prețului la momentul cumpărării nu trebuie să oculteze caracterul său intrinsec de element rambursabil al prețului, ceea ce înseamnă, așadar, că nu poate fi un element al prețului suportat în ultimă instanță de consumator.

56. Considerațiile de mai sus ne determină, așadar, să concluzionăm că o garanție rambursabilă nu poate fi considerată ca făcând parte din „prețul de vânzare” în sensul articolului 2 litera (a) din Directiva 98/6. Această constatare este confirmată și de obiectivele specifice pe care le urmărește directiva respectivă și pe care le vom analiza în continuare.

2. Obiectivele urmărite de Directiva 98/6

57. Scopul Directivei 98/6 este, în conformitate cu articolul 1 din cuprinsul său, „acela de a specifica indicarea prețului de vânzare și a prețului pe unitate de măsură în cazul produselor oferite de comercianți consumatorilor pentru o mai bună informare a consumatorilor și pentru a facilita compararea prețurilor”.

58. În consecință, articolul 4 alineatul (1) din această directivă prevede că „[p]rețul de vânzare și prețul unitar trebuie să fie clare, ușor de identificat și lizibile”.

59. Din articolul 3 alineatul (1) din Directiva 98/6 reiese mai precis că prețul de vânzare și prețul unitar trebuie să fie indicate de comercianți pentru toate produsele vizate de directiva respectivă [20]. În plus, potrivit articolului 3 alineatul (4) din aceasta, orice reclamă care menționează prețul de vânzare trebuie să indice și prețul unitar.

60. Deși domeniul de aplicare material al directivei în cauză este fără îndoială destul de larg în ceea ce privește produsele pe care le vizează [21], acesta prezintă o semnificație specială într-un context în care consumatorului i se oferă produse în cantități și în tipuri de ambalaje variabile și, prin urmare, are interesul să poată compara prețurile pe baza aceleiași unități de măsură [22]. Astfel, după cum a amintit Curtea, cu ocazia adoptării acestui instrument, legiuitorul Uniunii nu a urmărit „protecția consumatorilor prin indicarea prețurilor în general […], ci protecția consumatorilor prin indicarea prețurilor produselor în raport cu diferite tipuri de unități de măsură” [23].

61. Acestea fiind spuse și după cum a observat instanța de trimitere, atunci când consumatorului i se prezintă un preț „de vânzare total”, el este bine informat despre cât va costa achiziția respectivă în mod concret.

[20] Obligația de a indica prețul pe unitate de măsură fiind supusă unor excepții precum, în temeiul articolului 3 alineatul (1) ultima teză, situația în care „acesta este identic cu prețul de vânzare”.

[21] Acest lucru este demonstrat de faptul că în Hotărârea Citroën Commerce Curtea a aplicat Directiva 98/6 în ceea ce privește indicarea prețului într-o reclamă referitoare la un *vehicul*. Poziția contrară a fost expusă în Concluziile avocatului general Mengozzi prezentate în cauza Citroën Commerce (C-476/14, EU:C:2015:814, denumite în continuare „Concluziile prezentate în cauza Citroën Commerce”, punctul 50).

[22] Concluziile prezentate în cauza Citroën Commerce, punctul 48. A se vedea și Concluziile avocatului general Cruz Villalón prezentate în cauza Comisia/Belgia (C-421/12, EU:C:2013:769, punctul 63).

[23] Hotărârea din 10 iulie 2014, Comisia/Belgia (C-421/12, EU:C:2014:2064, punctul 59).

62. În acest stadiu, dorim să revenim asupra argumentului reclamantei, confirmat de Comisie în ședință, referitor la un consumator care are numai un euro la dispoziție. În exemplul inițial al reclamantei, consumatorul în cauză era, mai precis, un copil care, după câte înțelegem, putea fi determinat să creadă în mod eronat că este posibil să cumpere băutura sa favorită care costă 89 de cenți doar pentru a descoperi că nu aceasta este situația, din cauza obligației de a plăti o garanție de 25 de cenți în plus.

63. Trebuie să spunem că avem toată compătimirea pentru dezamăgirea pe care este probabil să o simtă acest mic client atunci când prezintă băutura aleasă la casier, doar pentru a descoperi atunci că „0,89 euro + 0,25 euro garanție” înseamnă că ea costă mai mult decât un euro, ceea ce implică faptul că, din păcate, nu va putea să o cumpere.

64. Totuși, în primul rând, arătăm că criteriul de referință obișnuit care ghidează interpretarea de către Curte a dispozițiilor legislației privind protecția consumatorului este un consumator normal informat, iar nu consumator vulnerabil precum un copil[24]. În al doilea rând, observăm că beneficiul discutabil al unei informații simple despre prețul total al unui anumit produs trebuie, în orice caz, să fie apreciat în raport cu inconvenientele care apar în ceea ce privește capacitatea consumatorilor de a compara cu ușurință prețurile produselor vândute în cadrul unui sistem de restituire a garanției cu cele vândute în afara unui asemenea sistem sau chiar cu cele în cazul cărora există garanții de valoare diferită. Altfel spus, modul în care este indicat prețul pentru fiecare produs în parte nu trebuie să afecteze comparabilitatea prețurilor produselor considerate în ansamblul lor.

65. Având în vedere acest context mai larg, atunci când garanția este inclusă în prețul de vânzare există riscul ca prețurile solicitate pentru diferite produse să fie comparate în mod eronat de consumatori, dat fiind că unele dintre ele pot să fie supuse unei garanții rambursabile, iar altele nu și întrucât garanția poate avea valori diferite în funcție de tipul de recipient sau de produs[25]. Din decizia de trimitere reiese că astfel de considerații (împreună cu cele privind mediul) au determinat legiuitorul național să adopte articolul 1 alineatul (4) din PAngV – dispoziția în discuție în litigiul principal – întrucât legiuitorul era preocupat de dezavantajul vizual care afectează produsele vândute în cadrul unui sistem de restituire a garanției, deoarece aceste produse par mai scumpe.

66. Mai mult, amintim că Directiva 98/6 impune, în general, obligația de a indica nu doar prețul de vânzare, ci și prețul pe unitate de măsură. Considerăm că încorporarea valorii garanției în prețul de vânzare poate crea confuzie în ceea ce privește modul în care a fost stabilit un asemenea preț pe unitate de măsură. Acest lucru este cu atât mai îngrijorător, în opinia noastră, cu cât acest preț este instrumentul cel mai simplu pentru compararea de către consumator a prețurilor produselor vândute în cantități diferite.

67. Apreciem că aceste considerații referitoare la obiectivele urmărite de Directiva 98/6 confirmă concluzia noastră anterioară potrivit căreia garanția nu poate fi considerată ca făcând parte din prețul „de vânzare” în sensul articolului 2 litera (a) din Directiva 98/6.

[24] A se vedea în acest sens considerentul (18) al Directivei 2005/29 și, de exemplu, Hotărârea din 3 februarie 2021, Stichting Waternet (C-922/19, EU:C:2021:91, punctul 57 și jurisprudența citată).

[25] Guvernul german a explicat că, în ceea ce privește produsele naționale, se aplică valori diferite ale garanției, de 2, 3, 8, 15 sau 25 de cenți, în funcție de tipul de recipient. Prețul total al acestor produse poate varia astfel chiar și atunci când sunt vândute în aceleași cantități. În plus, guvernul menționat a adăugat că este posibil ca produsele importate să nu facă obiectul unei garanții sau să se aplice o valoare diferită a unei asemenea garanții în cazul produselor respective.

68. Considerăm că același lucru este valabil în ceea ce privește obiectivele de mediu de care sistemele de restituire a garanției sunt legate în primul rând, după cum vom arăta mai detaliat în continuare.

3. Contextul de mediu mai larg al Directivei 98/6

69. Sistemele de restituire a garanțiilor sunt, înainte de toate, instrumente ale politicii de mediu în măsura în care urmăresc să stimuleze participarea consumatorilor la reutilizare sau reciclare pentru a se reduce efectele negative ale deșeurilor asupra mediului. Această calitate le este recunoscută, explicit sau implicit, de legislația Uniunii, după cum s-a menționat deja pe scurt în secțiunea A din prezentele concluzii.

70. Amintim că o recunoaștere expresă în acest sens a fost făcută în al treisprezecelea considerent al Directivei privind bateriile și acumulatorii care conțin anumite substanțe periculoase [26].

71. Mai mult, Directiva 85/339/CEE privind recipienții pentru lichide destinate consumului uman [27] (în prezent abrogată) prevedea, la articolul 5 alineatul (2), că „în cazul utilizării unui sistem de garanție, statele membre iau măsuri corespunzătoare pentru a se asigura că consumatorul este informat în mod clar despre valoarea garanției”. Propunerea care a condus la adoptarea acestei directive precizează că a fost examinată de Comisie oportunitatea introducerii de norme comune care să fie „mai specifice și constrângătoare” și care să reglementeze, printre altele, elaborarea de sisteme de restituire a garanției. Această propunere chiar a sugerat ca litera „R” să fie indicată pe recipientele în cauză, dar sugestia respectivă nu a fost preluată în directiva adoptată [28], abrogată ulterior prin Directiva privind ambalajele și deșeurile de ambalaje, după cum s-a arătat deja [29].

72. Propunerea Comisiei, care a condus la adoptarea Directivei privind ambalajele și deșeurile de ambalaje, recunoaște eforturile făcute de unele state membre pentru soluționarea problemei de mediu cauzate în special de utilizarea unor recipiente de unică folosință și face referire la sisteme de restituire a garanției introduse sau care urmează să fie introduse în unele dintre statele membre [30].

73. Totuși, versiunea inițială a directivei în cauză nu conținea nicio referire la sistemele de restituire a garanției [31], ceea ce pare să reflecte dificultățile pe care le implică unele dintre aceste sisteme în ceea ce privește respectarea normelor privind libera circulație a mărfurilor [32], aspect pe care l-am evocat deja în prezentele concluzii [33].

[26] Menționată la nota de subsol 11 de mai sus. „[Î]ntrucât recurgerea la instrumente economice, cum ar fi de exemplu aplicarea unui sistem de garanție, poate încuraja colectarea separată și reciclarea bateriilor și acumulatorilor uzați”. Acest instrument a fost abrogat prin Directiva 2006/66/CE, citată la nota de subsol 11, care nu conține nicio referire concretă la sistemele de restituire a garanției. A se vedea articolul 8 din aceasta, referitor la „Sisteme de colectare”.

[27] Menționată la nota de subsol 7 de mai sus.

[28] A se vedea proiectul de articol 7 alineatul (2) litera (a) din Propunerea de directivă a Consiliului privind recipienții pentru lichide destinate consumului uman, COM(81) 187 final (JO 1981, C 204, p. 6), și punctul 9 din expunerea de motive a acestei propuneri.

[29] Menționată la nota de subsol 7 de mai sus.

[30] Propunerea de Directivă a Consiliului privind ambalajele și deșeurile de ambalaje, COM(92) 278 final, punctele 1.3, 1.6 și 3.2. Referiri similare au fost incluse și în expunerea de motive a propunerii care a condus la adoptarea Directivei 85/339, menționată la nota de subsol 28, p. 6 și 7.

[31] A se vedea articolul 7 din versiunea inițială a acestei directive privind „Sistemele de returnare, colectare și recuperare”.

[32] Propunerea COM(92) 278 menționată la nota de subsol 30, p. 8, punctul 4.1. Propunerea face referire la „cauza daneză”, făcând trimitere fără îndoială la Hotărârea din 20 septembrie 1988, Comisia/Danemarca (302/86, EU:C:1988:421), menționată la p. 4, punctul 1.6 din propunere.

[33] A se vedea punctul 25 din prezentele concluzii.

74. Această situație s-a schimbat însă odată cu modificările aduse articolului 5 din directiva respectivă prin Directiva 2018/852 [34]. Articolul 5 alineatul (1) litera (a), cu modificările ulterioare, prevede în prezent că sistemele de returnare a garanției figurează printre măsurile pe care statele membre le pot adopta în vederea îndeplinirii obligației care le revine de „a încuraja creșterea cotei de ambalaje reutilizabile introduse pe piață și a sistemelor de reutilizare a ambalajelor într-un mod ecologic și în conformitate cu dispozițiile tratatului […]”.

75. Mai mult, începând din anul 2018, rezultă din cuprinsul punctului 5 din anexa IVa la Directiva privind deșeurile [35], precum și din articolul 9 alineatul (1) al treilea paragraf litera (a) din Directiva privind produsele din plastic de unică folosință, adoptată în anul 2019 [36], că sistemele de restituire a garanțiilor sunt recunoscute ca mijloace pe care statele membre le pot utiliza în esență în scopul reducerii sau prevenirii generării de deșeuri.

76. Aceste instrumente mai mult sau mai puțin recente ale dreptului Uniunii în domeniul ambalajelor și al deșeurilor arată astfel că sistemul de restituire a garanției a fost perceput de legiuitorul Uniunii ca un instrument care poate contribui în mod efectiv la atenuarea pe termen lung a efectelor negative asupra mediului, modalitățile fiind lăsate, sub rezerva respectării tratatului, la aprecierea statelor membre.

77. Interdicția de a indica valoarea totală a prețului unui produs vândut în cadrul unui sistem de restituire a garanției, astfel cum este prevăzută la articolul 1 alineatul (4) din PAngV, poate fi considerată o modalitate care urmărește, după cum susține în esență pârâta și așa cum a explicat guvernul german în ședință, să atragă atenția consumatorului asupra faptului că recipientul respectiv poate fi reciclat sau reutilizat. În acest mod, consumatorii pot fi stimulați să aleagă produse care sunt considerate mai ecologice. Mesajul menționat poate fi însă diminuat în cazul indicării prețului total, întrucât acest mod de indicare a prețului riscă să estompeze în primul rând informația că se aplică un sistem de restituire a garanției.

78. Asemenea considerații preluate din contextul exterior (legat de mediu) al Directivei 98/6 constituie astfel un element suplimentar care, în opinia noastră, confirmă concluzia noastră anterioară potrivit căreia valoarea garanției nu poate fi considerată ca făcând parte din „prețul de vânzare” în sensul articolului 2 litera (a) din Directiva 98/6.

79. Având în vedere cele de mai sus, propunem Curții să răspundă la prima întrebare că articolul 2 litera (a) din Directiva 98/6 trebuie interpretat în sensul că noțiunea de „preț de vânzare” utilizată în cadrul său nu include o garanție rambursabilă încasată pentru ambalajele returnabile în care produsele sunt oferite consumatorilor.

C. Cu titlu subsidiar: interdicția de a indica un preț „total” constituie o dispoziție mai favorabilă care îmbunătățește informarea privind prețurile și compararea acestora

80. În ipoteza în care Curtea decide să nu adopte propunerea noastră de răspuns la prima întrebare și concluzionează că garanția face parte din „prețul de vânzare” în sensul articolului 2 litera (a) din Directiva 98/6, atunci trebuie să se răspundă la a doua întrebare adresată de instanța

[34] Menționată la nota de subsol 4 de mai sus.

[35] Directiva 2008/98/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 19 noiembrie 2008 privind deșeurile și de abrogare a anumitor directive, cu modificările ulterioare (JO 2008, L 312, p. 3). A se vedea și considerentele (29) și (30) ale Directivei (UE) 2018/851 a Parlamentului European și a Consiliului din 30 mai 2018 de modificare a Directivei 2008/98/CE privind deșeurile (JO 2018, L 150, p. 109), care a introdus anexa IVa în Directiva privind deșeurile.

[36] Menționată la nota de subsol 9 de mai sus.

de trimitere, și anume aceea dacă articolul 1 alineatul (4) din PAngV poate fi menținut ca „dispoziție mai favorabilă” în sensul articolului 10 din Directiva 98/6 (1) și, în cazul unui răspuns afirmativ, dacă armonizarea completă realizată prin Directiva 2005/29 se opune totuși menținerii sale (2).

1. Reglementarea națională în discuție este o „dispoziție mai favorabilă” în sensul articolului 10 din Directiva 98/6?

81. Amintim că articolul 10 din Directiva 98/6 permite adoptarea de măsuri naționale care sunt „mai favorabile” „în ceea ce privește informarea consumatorilor și compararea prețurilor”. Astfel, dacă garanția în discuție ar fi considerată ca făcând parte din „prețul de vânzare”, interdicția privind includerea sa în prețul de vânzare prevăzută la articolul 1 alineatul (4) din PAngV ar putea fi totuși considerată în concordanță cu Directiva 98/6 dacă ea constituie o asemenea măsură „mai favorabilă”.

82. Instanța de trimitere apreciază că dispoziția națională în discuție nu este mai favorabilă consumatorilor, întrucât îi obligă să calculeze ei înșiși prețul total. Această opinie a fost adoptată și de Comisie.

83. Desigur, suntem de acord că reglementarea națională în discuție obligă consumatorii să adune cele două cifre în cauză pentru a calcula valoarea totală a prețului care trebuie plătit. Totuși, un sistem de garanție face oricum inevitabil un exercițiu aritmetic, indiferent dacă garanția este sau nu inclusă în prețul de vânzare. Mai important însă, punctul de vedere potrivit căruia necesitatea de a aduna două cifre este mai puțin favorabilă consumatorilor pleacă, în opinia noastră, de la o premisă eronată din perspectiva obiectivelor urmărite de Directiva 98/6. În această privință și ținând seama de observațiile noastre făcute la punctul 64 din prezentele concluzii, din această directivă nu reiese că legiuitorul Uniunii a urmărit să protejeze consumatorul (normal informat) de necesitatea de a aduna două cifre atunci când acest lucru devine necesar. Dimpotrivă, Directiva 98/6 se întemeiază mai degrabă pe ideea că, pentru asemenea consumatori normal informați, compararea prețurilor ar trebui să fie ușoară. Acest obiectiv trebuie, așadar, să fie avut în vedere și într-o situație concretă în care se aplică un sistem de restituire a garanției. Pentru motivele pe care le-am expus deja mai sus, obiectivul respectiv este cel mai bine servit de o reglementare precum cea care decurge din articolul 1 alineatul (4) din PAngV.

84. În această privință facem trimitere la observațiile din secțiunea B.2 din prezentele concluzii, în care am arătat că realizarea optimă a obiectivului de îmbunătățire a informării consumatorilor cu privire la prețuri, precum și a capacității lor de a le compara este asigurată atunci când valoarea totală a prețului care include garanția *nu* este indicată.

85. Astfel, indicarea valorii totale care include garanția poate face mai dificilă compararea prețurilor diferitelor produse și, mai mult, poate crea confuzie în ceea ce privește stabilirea prețului pe unitate de măsură. Într-adevăr, dacă garanția trebuie considerată ca făcând parte din prețul de vânzare, aceleași argumente se aplică în opinia noastră, pentru a susține concluzia potrivit căreia neindicarea valorii totale este mai favorabilă în sensul articolului 10 din Directiva 98/6 decât *indicarea* sa.

86. Totuși, atunci când adoptă „dispoziții mai favorabile” în sensul articolului 10 din Directiva 98/6, statele membre trebuie să își respecte obligațiile care decurg din alte dispoziții ale dreptului Uniunii [37]. În acest context, instanța de trimitere a exprimat îndoieli cu privire la aspectul dacă dispoziția națională în discuție, chiar dacă este considerată „mai favorabilă”, poate fi menținută sau dacă armonizarea completă realizată prin Directiva 2005/29 se opune acestei posibilități. Vom aborda în continuare acest ultim aspect al prezentei cauze.

2. Reglementarea națională în discuție și Directiva 2005/29

87. După cum s-a menționat deja, prin intermediul celei de a doua întrebări, instanța de trimitere invită Curtea să clarifice aspectul dacă armonizarea completă în temeiul Directivei 2005/29 se opune dispoziției de la articolul 1 alineatul (4) din PAngV. Deși modul de redactare a întrebării respective nu dezvăluie un motiv mai precis al îndoielii instanței de trimitere, pe baza argumentele dezvoltate în decizia de trimitere înțelegem că instanța consideră că este posibil ca norma națională în discuție să genereze o omisiune de informații care trebuie considerate „semnificative” în sensul Directivei 2005/29, cu încălcarea obligațiilor impuse de directiva în cauză în contextul publicității.

88. Trebuie arătat de asemenea că în decizia de trimitere se analizează caracteristicile relevante ale Directivei 2005/29, care a realizat într-adevăr o armonizare completă [38], și se insistă totodată asupra relației dintre directiva respectivă și Directiva 98/6. În acest context, instanța de trimitere observă că Directiva 2005/29 nu permite măsuri naționale derogatorii, chiar dacă ele sunt adoptate ca fiind „mai favorabile” în temeiul articolului 10 din Directiva 98/6, cu excepția cazului în care intră sub incidența uneia dintre derogările exprese prevăzute de Directiva 2005/29, dintre care niciuna nu se aplică, potrivit instanței de trimitere, în situația de față.

89. Deși recunoaștem caracterul aprofundat al analizei instanței de trimitere, considerăm că nu este necesar să o examinăm în întregime întrucât, dacă înțelegem bine îndoielile instanței de trimitere, utilitatea sa se întemeiază pe premisa că articolul 1 alineatul (4) din PAngV derogă de la cerința prevăzută în Directiva 2005/29 de a se furniza consumatorului informații „semnificative” cu privire la prețul produselor oferite [39].

90. După cum vom arăta în continuare însă, considerăm că această premisă nu este corectă.

91. Instanța de trimitere pare să își întemeieze îndoielile cu privire la compatibilitatea cu dreptul Uniunii a interdicției naționale de a indica prețul total în special pe articolul 7 alineatul (5) din Directiva 2005/29. Dispoziția citată califică drept „semnificative” cerințele privind informarea care se aplică în contextul publicității și care sunt prevăzute în alte instrumente ale dreptului Uniunii, a căror listă neexhaustivă este furnizată în anexa II la Directiva 2005/29 [40]. Această listă face referire, *inter alia*, la articolul 3 alineatul (4) din Directiva 98/6, care impune, în principiu, ca

[37] Amintim condiția „fără a aduce atingere obligațiilor care le revin în conformitate cu tratatul”, de la articolul 10 din Directiva 98/6.

[38] A se vedea de exemplu Hotărârea din 10 iulie 2014, Comisia/Belgia (C-421/12, EU:C:2014:2064, punctul 55 și jurisprudența citată).

[39] Observăm că aprecierea din perspectiva Directivei 2005/29 se efectuează de regulă în privința unei practici comerciale concrete adoptate în mod voluntar de un comerciant sau în privința unei reglementări naționale care interzice, în orice împrejurare, un anumit comportament care se pretinde că ar depăși ceea ce permit normele armonizate ale Directivei 2005/29. În schimb, a doua întrebare a instanței de trimitere invită Curtea să aprecieze compatibilitatea cu această directivă a unei cerințe legale care, potrivit îndoielilor acestei instanțe de trimitere, poate să conducă la o practică comercială neloială. Cu toate acestea, considerăm că o asemenea apreciere este justificată, întrucât, dacă statele membre ar fi autorizate să impună comercianților adoptarea unui comportament care constituie o practică comercială neloială în sensul Directivei 2005/29, aceasta ar priva directiva menționată de efectul său util.

[40] Articolul 7 alineatul (5) din Directiva 2005/29 stipulează că „informațiile prevăzute de legislația comunitară privind comunicarea comercială, inclusiv publicitatea sau comercializarea, a căror listă incompletă este prevăzută de anexa II, se consideră semnificative”.

prețul unitar să fie indicat în orice reclamă care menționează și prețul de vânzare. Instanța de trimitere observă că obligația de informare cu privire la prețul de vânzare al produselor oferite consumatorilor [prevăzută la articolul 3 alineatul (1) din Directiva 98/6], deși nu este impusă în mod strict de articolul 3 alineatul (4) din directiva respectivă, trebuie de asemenea să fie considerată semnificativă.

92. Înțelegem aceste preocupări ale instanței de trimitere în sensul că sugerează că, în contextul considerațiilor menționate, prețul de vânzare trebuie să însemne „prețul total", care include garanția și, prin urmare, în măsura în care nu permite ca această informație specifică să fie oferită *ca atare* consumatorilor, articolul 1 alineatul (4) din PAngV poate fi contrar cerinței de a furniza acestora informațiile semnificative (despre preț) în temeiul articolului 7 din Directiva 2005/29.

93. Pentru a răspunde îndoielilor instanței de trimitere, observăm, în primul rând, că din articolul 7 alineatul (1) din Directiva 2005/29 reiese că o informație semnificativă este, în general, o informație „de care consumatorul mediu are nevoie în contextul respectiv pentru a lua o decizie comercială în cunoștință de cauză și [a cărei omisiune] în consecință, determină sau poate determina consumatorul mediu să ia o decizie comercială pe care nu ar fi luat-o în alte împrejurări".

94. În al doilea rând, observăm că „prețul cu toate taxele incluse" figurează la articolul 7 alineatul (4) litera (c) din Directiva 2005/29[41] printre șase tipuri de informații considerate „semnificative" în contextul unei „invitații de a cumpăra"[42].

95. În al treilea rând, este adevărat că Curtea a statuat în Hotărârea Deroo-Blanquart că „se consideră informație semnificativă prețul unui produs oferit spre vânzare, mai precis prețul global al produsului, și nu prețul fiecăruia dintre elementele sale" și că astfel articolul 7 alineatul (4) litera (c) din Directiva 2005/29 „îl obligă pe comerciant să îi indice consumatorului prețul global al produsului în cauză"[43]. *In casu*, comerciantul a indicat prețul global al unui computer echipat cu programe informatice preinstalate, oferit consumatorilor ca un ansamblu, dar nu a precizat elementele respective ale prețului. Curtea a statuat că lipsa indicării separate a prețului pentru computer și a prețului pentru programele informatice nu a constituit o practică comercială înșelătoare în sensul Directivei 2005/29.

96. Înțelegem afirmația potrivit căreia prețul global este o informație semnificativă, făcută în Hotărârea Deroo-Blanquart, în sensul că face referire în mod implicit la situațiile în care consumatorului i se comunică doar diferitele elemente ale prețului care îi creează dificultăți la înțelegerea prețului efectiv al produsului. Ca atare, considerăm că nu poate fi pe deplin transpusă în situația de față, întrucât, pentru motivele pe care le-am expus în partea anterioară a prezentelor concluzii, ca urmare a faptului că este rambursabilă, este dificil de comparat o garanție cu un preț care trebuie plătit pentru programele informatice instalate pe un computer sau pentru orice alt element prezentat într-o ofertă combinată.

[41] Articolul 7 alineatul (4) litera (c) califică drept informație semnificativă „prețul cu toate taxele incluse sau, în cazul în care prețul nu poate fi calculat în avans în mod satisfăcător dată fiind natura produsului, modalitatea de calcul al prețului și, după caz, toate costurile suplimentare de transport, de livrare sau cheltuielile poștale sau, în cazul în care acestea nu pot fi calculate în avans în mod satisfăcător, menționarea faptului că aceste costuri ar putea fi suportate de consumator".

[42] Articolul 2 litera (i) din Directiva 2005/29 definește „invitația de a cumpăra" ca „o comunicare comercială care arată caracteristicile unui produs și prețul într-o manieră corespunzătoare mijloacelor de comunicare comercială folosite și care îl determină pe consumator să cumpere un produs". A se vedea cu privire la această noțiune Hotărârea din 12 mai 2011, Ving Sverige (C-122/10, EU:C:2011:299, punctul 28).

[43] Hotărârea din 7 septembrie 2016, Deroo-Blanquart (C-310/15, EU:C:2016:633, punctul 46) (denumită în continuare „Hotărârea Deroo-Blanquart").

97. Mai mult, apreciem că problema relevantă care trebuie ridicată în prezentul context nu este aceea dacă interdicția de a indica valoarea totală a prețului conduce la o omisiune de „informații semnificative”, ci aceea dacă acesta este efectul articolului 1 alineatul (4) din PAngV, analizat în ansamblul său. Amintim că dispoziția respectivă, pe lângă că conține interdicția menționată, stabilește obligația de a se indica prețul produsului *și* valoarea garanției.

98. Amintim totodată că, după cum a subliniat și Curtea în Hotărârea Deroo-Blanquart [44], în conformitate cu considerentul (14) al Directivei 2005/29, o informație semnificativă înseamnă o *informație-cheie* de care consumatorul are nevoie pentru a lua o decizie comercială în cunoștință de cauză.

99. În aceste împrejurări, considerăm că indicarea prețului, constituit sub forma a două elemente precizate (în mod clar) și legate între ele precum „0,89 euro + 0,25 euro garanție”, furnizează consumatorului nu doar informațiile privind prețul total care trebuie plătit la momentul cumpărării, care poate fi stabilit cu ușurință de consumatorul mediu, care este suficient de bine informat și de atent [45], ci și informațiile la fel de importante privind vânzarea produsului în cadrul unui sistem de restituire a garanției cu implicațiile sale economice și de mediu specifice pe care le-am prezentat mai sus.

100. În sfârșit, amintim că, pentru ca o practică să fie considerată neloială în sensul articolului 5 alineatul (2) din Directiva 2005/29, ea trebuie, printre altele, să conducă la o denaturare semnificativă a comportamentului economic al consumatorilor, care, după cum reiese din articolul 2 litera (e) din Directiva 2005/29, este înțeleasă ca fiind o afectare apreciabilă a abilității consumatorului de a lua o decizie în cunoștință de cauză, determinându-l să ia o decizie comercială pe care nu ar fi luat-o altfel.

101. În schimb, din decizia de trimitere reiese că articolul 1 alineatul (4) din PAngV a fost adoptat pentru a *îmbunătăți* capacitatea consumatorilor de a lua decizii în cunoștință de cauză, pe baza unei mai bune comparabilități a prețurilor. Din aprecierea efectuată în partea anterioară a prezentelor concluzii mai rezultă că indicarea separată a garanției, fără a se preciza prețul total, contribuie la îndeplinirea obiectivelor urmărite de Directiva 98/6 privind informarea consumatorilor și comparabilitatea prețurilor. În aceste împrejurări, nu înțelegem modul în care dispoziția națională în discuție ar putea, *per se*, să aibă ca efect impunerea unui comportament al comercianților care să conducă la afectarea capacității consumatorilor în sensul articolului 2 litera (e) din Directiva 2005/29.

102. Prin urmare, având în vedere cele de mai sus, propunem Curții să răspundă la a doua întrebare preliminară că Directiva 2005/29 nu se opune unei dispoziții naționale precum articolul 1 alineatul (4) din PAngV potrivit căreia, atunci când, pe lângă prețul produsului, este cerută de asemenea o garanție rambursabilă, valoarea acesteia trebuie să fie indicată alături de prețul produsului, fără a le combina într-o sumă totală.

[44] Hotărârea Deroo-Blanquart, punctul 48.

[45] Acesta fiind criteriul de evaluare adoptat de Directiva 2005/29 în conformitate cu considerentul (18) al acesteia.

V. Concluzie

103. Având în vedere considerațiile precedente, propunem Curții să răspundă la întrebările preliminare adresate de Bundesgerichtshof (Curtea Federală de Justiție, Germania) după cum urmează:

Articolul 2 litera (a) din Directiva 98/6/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 16 februarie 1998 privind protecția consumatorului prin indicarea prețurilor produselor oferite consumatorilor

trebuie interpretat în sensul că

noțiunea de „preț de vânzare” utilizată în cadrul său nu include o garanție rambursabilă percepută pentru un recipient returnabil în care produsele sunt oferite consumatorilor.